

ΠΕΡΙ
ΑΔΙΚΗΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΙΝΩΝ,

§ I.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Ἔργον τῶν ὀρθῶν νόμων εἶναι νὰ ὠφελῶσιν ὅλους ἐξί-
σου, ἐμποδίζοντες τὴν ὁποίαν ἐκ φύσεως ἔχει πᾶς ἕνας
προθυμίαν νὰ σφετερίζεται ὅλην τὴν δύναμιν καὶ τὴν
εὐτυχίαν, καὶ νὰ ἀφίνη εἰς τοὺς λοιποὺς ὅλην τὴν ἀδύ-
ναμίαν καὶ δυστυχίαν. Ἄλλ' ἀφίνουν ὡσεπιτοπολύ οἱ
ἄνθρωποι τὰς πλέον ἀξιολόγους διαταγὰς εἰς πρόσκαι-
ρον τινὰ φρόνησιν, ἢ εἰς τὴν διάκρισιν ἐκείνων, εἰς
ὅσους συμφέρει νὰ μάχωνται τοὺς προνοητικοὺς καὶ
σωτηριώδεις νόμους· οὐδὲ φροντίζουν νὰ διόρθώσωσι τὰ
ἄτοπα ἀπὸ τὰ ὁποῖα βασανίζονται, πᾶρεξ ἀφοῦ δοκι-
μάσωσι μυρία πολυχρόνιους ἀπάτας εἰς αὐτὰ τὰ ἀναγ-
καιότερα πράγματα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας. Τότε
μόνον, ἀφοῦ φθάσωσιν εἰς ἄκρον τὰ κακὰ, μὴ δυνά-
μενοι πλέον νὰ τὰ ὑποφέρωσιν, ἀνοίγουν τοὺς ὀφθαλμοὺς
εἰς τὰς ἐναργεστάτας ἀληθείας· αἱ ὁποῖαι, διότι εἶναι
ἀπλάϊ, φεύγουν τὴν κατάληψιν τῶν χυδαίων ἀνθρώπων,

ὅσοι μὴ συνειθισμένοι νὰ ἀναλύωσι τὰς ἐννοίας τῶν πραγμάτων, τὰς δέχονται ὀλομερῶς καὶ συγκεχυμένως, πλεον κατὰ παράδοσιν παρὰ μὲ ἐξέτασιν.

Ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἱστορίας θέλει μᾶς πληροφορήσειν, ὅτι οἱ νόμοι, μ' ὅλον ὅτι εἶναι, ἢ ἔπρεπε καὶ νὰ ᾖναι, ἐλευθέρων ἀνθρώπων συνθῆκαι, ἐχρημάτισαν τὸ πλεον ὄργανα τῶν παθῶν μερικῶν ἀνθρώπων, ἢ ἐγεννήθησαν ἀπὸ αὐτόματον καὶ προσωρινὴν ἀνάγκην. Δὲν ὑπηγορεύθησαν ἀπὸ ἀπροσπαθῆ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐξεταστὴν, ὅστις ἤθελε θεωρήσειν καὶ ἀναφέρειν τὰς πράξεις τινὸς πλήθους ἀνθρώπων, ὡς εἰς κέντρον κινόν, εἰς τοῦτον τὸν σκοπὸν, τὴν μεγίστην εὐδαιμονίαν διαμοιρασμένην εἰς ὅσον δυνατὸν πλειοτέρους ἀνθρώπους. Ἐπὶ πόσον εὐτυχῆ ᾖσαν τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα ἔθνη, ὅσα δὲν ἐπρόσμεναν τὴν βραδεῖαν τῶν ἀνθρωπίνων μεταβολῶν, καὶ τῶν διαφόρων περιστάσεων κίνησιν, νὰ τοὺς χειραγωγῆσῃ ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ κακοῦ εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ καλοῦ, ἀλλ' ἐπετάχυναν μὲ τοὺς καλοὺς νόμους τὴν τοιαύτην μετάβασιν! Ἄξιος βέβαια τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν ἀνθρώπων εἶναι ὁ φιλόσοφος ἐκεῖνος¹, ὅστις ἀπὸ τὸ σκητεινὸν καὶ καταφρονημένον αὐτοῦ ταμεῖον ἐτόλμησε πρῶτος νὰ σκορπίσῃ εἰς τὸν χυδαῖον λαὸν τὰ πρὸ πολλοῦ ἄκαρπα τῶν ὠφελίμων ἀληθειῶν σπέρματα.

Ἐγνωρίσθησαν τέλος πάντων αἱ ἀληθιναὶ σχέσεις μεταξὺ ἡγεμόνων καὶ ὑπηκόων, μεταξὺ ἔθνους καὶ ἔθνους, καὶ ἀνεψυχώθη ἡ ἐμπορία, ἀφοῦ διὰ τῆς τυπογραφίας

1. Νοεὶ τὸν περίφημον Ἰουσαῖον. Σημ. τοῦ Μιταφραστῆ Γάλλου.

ἐδημοσιεύθησαν αἱ φιλοσοφικαὶ ἀληθεῖαι· καὶ ἀνήφθη μεταξὺ τῶν ἐθνῶν ὁ ἥσυχος πόλεμος τῆς βιομηχανίας, πόλεμος φιλανθρωπότητος καὶ ἄξιος λογικῶν ἀνθρώπων.

Ὅλα ταῦτα εἶναι καρποὶ τοῦ φωτισμένου τούτου αἰῶνος. Μ' ὅλον τοῦτο πολλὰ ὀλίγοι ἐξέτασαν καὶ κατεπολέμησαν τὴν σκληρότητα τῶν ποινῶν, καὶ τὴν ἀνωμαλίαν τῶν ἐγκληματικῶν δικῶν. Καὶ τοῦτο τὸ μέρος τῆς νομοθεσίας, ἂν καὶ τὸ κυριώτατον, ἔμεινε τὸ πλεόν ἡμελημένον εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Εὐρώπην. Πολλὰ ὀλίγοι, ἀναβαίνοντες εἰς ἀρχὰς καὶ κανόνας γενικοὺς, ἐζήτησαν νὰ ἐξαλείψωσι τὰ τόσων αἰῶνων συναθροισμένα σφάλματα, ἢ καὶ νὰ χαλινώσωσι μὲ τὴν δύναμιν τῶν γνωρισμένων ἀληθειῶν τὸν ἀχαλίνωτον δρόμον τῆς κκκῶς ὀδηγουμένης ἐξουσίας, τῆς ὁποίας αἱ πράξεις, ἐπικρατοῦσαι μέχρι τοῦ νῦν, ἐχρημάτισαν τάσα παραδείγματα βαρβάρου καὶ ψυχρᾶς ἀπανθρωπίας. Οἱ στεναγμοὶ ὄμως τῶν ἀδυνάτων, ὅσοι θυσιάζονται εἰς τὴν ἀμαθίαν καὶ ἀσπλαγχνίαν τῶν δυνατῶν, τὰ βάρβαρα βασανιστήρια, πολυπλασιαζόμενα μὲ ἀνωφέλητον αὐστηρότητα δι' ἀδικήματα ἢ ἀναπόδεικτα, ἢ καὶ παντάπασιν ἀνυπόστατα, τῆς φυλακῆς ἢ φρικώδους κατάστασις, τὴν ὁποίαν αὐξάνει ἔτι πλεόν ἢ σκληροτάτη βία τῶν δυστυχῶν, ἢ ἀδελότης τοῦ μέλλοντος· ὅλα ταῦτα, λέγω, ἔπρεπε νὰ ἐξυπνίσωσι τοὺς πολιτικοὺς φιλοσόφους, ὅσοι κυβερνοῦν τὰς ὑπολήψεις καὶ τὰ φρονήματα τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ ἀείμνηστος Πρόεδρος Μοντεσκιὸς ἐλάλησεν, ἀλλ' ἐμπαρόδιον, περὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως· καὶ ἐπειδὴ μία καὶ ἐκδιαιρέτος εἶναι τῆς ἀληθείας ἡ ὁδὸς, ἠναγκάσθη καὶ ἐγὼ

ν' ἀκολουθήσω τὰ φωτεινά τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός ἰχνη. Ἀλλ' ὅμως εὐκόλα θέλουν διακρίνειν τὰ βήματά μου ἀπὸ τὰ ἰδικά του, ὅσοι ἐξεύρουν νὰ συλλογίζωνται, διὰ τοὺς ὁποίους καὶ μόνους γράφω. Εὐτυχέστατον θέλω νομίσειν τὸν ἑαυτὸν μου, ἂν, ὡς ἐκεῖνος, ἀξιωθῶ καὶ ἐγὼ νὰ λάβω τὰς μυστικὰς εὐχαριστίας τῶν ἀφανῶν καὶ ἡσυχῶν ὁπαδῶν τοῦ ὀρθοῦ λόγου, καὶ ἂν ἐμπνεύσω εἰς αὐτοὺς τὴν ἡδυτάτην ἐμβρίμῃσιν, μὲ τὴν ὁποίαν αἱ εὐαίσθητοι ψυχαὶ ἀντιλαλοῦν εἰς τὴν φωνὴν τῶν ὑπερασπιζομένων τὰ κοινὰ τῶν ἀνθρώπων συμφέροντα.

Διὰ νὰ λαλήσω μὲ τάξιν, ἔπρεπε νὰ ἐξετάσω καὶ νὰ διακρίνω τῶν ἀδικημάτων τὰ διάφορα εἶδη, καὶ τὸν τρόπον τοῦ κολάζειν αὐτά· ἀλλ' ἡ τοικύτη λεπτομερῆς ἔκθεσις εἶναι καὶ ἄπειρος καὶ ἀηδῆς διὰ τὴν εὐμετάβλητον καὶ πολυποίκilon αὐτῶν φύσιν, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τὰς διαφόρους περιστάσεις τῶν χρόνων καὶ τόπων. Ὅθεν ἄρκει νὰ δείξω μόνας τὰς γενικωτέρας ἀρχάς, καὶ τὰ πλέον ὀλέθρια καὶ κοινότερα σφάλματα, διὰ νὰ ἐλευθερώσω ἐξίσου ἀπὸ τὴν πλάνην καὶ ἐκείνους, ὅσοι κακῶς νοοῦντες τὸ φιλελεύθερον, σπουδάζουν νὰ φέρωσι τὴν ἀναρχίαν, καὶ ἐκείνους, ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ δώσωσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῶν καλογήρων τὴν μοναστικὴν εὐταξίαν.

Ἐποῖται ποινὰὶ ἀρμόζουσι εἰς τὰ ἀδικήματα;
 Ἐἶναι ἄρα ποινὴ ἀληθῶς ὠφέλιμος καὶ ἀναγκαῖα ὁ θάνατος διὰ τὴν ἀσφάλειαν καὶ εὐταξίαν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας; ἢ στρέβλωσις καὶ τὰ βασανιστήρια εἶναι τάχα δίκαια, καὶ τυχαῖνον τὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον οἱ νό-

μοι στοχάζονται; Ἰτίς εἶναι ὁ πλέον ἀρμόδιος τρόπος τῆς ἐμποδίσσεως τῶν ἀδικημάτων; Ἄϊ αὐτὰ ποινὰ εἶναι ἄρα ἐπίσης ὠφέλιμοι εἰς πάντα καιρὸν, καὶ ποῖα ἀποτελέσματα προξενοῦν εἰς τῶν ἀνθρώπων τὰ ἦθη; Ταῦτα τὰ προβλήματα πρέπει γὰρ λυθῶσι μὲ τὴν γεωμετρικὴν ἐκείνην ἀκρίθειαν, εἰς τὴν ὁποῖαν δὲν δύναται γὰρ ἀντισταθῆ οὔτε ἡ σκοτεινὴ τῶν σοφισμάτων καὶ ἀπαιτητὴ εὐγλωττία, οὔτε ἡ δειλὴ καὶ ἄτολμος ἀμφιβολία. Εὐτυχὴς θέλω κριθῆν, καὶ ἂν ἄλλο προτέρημα δὲν ἔχω, ἂν παραστήσω πρῶτος εἰς τὴν Ἰταλίαν μὲ πλειοτέραν σαφήνειαν πράγματα, τὰ ὅποια ἄλλα ἔθνη ἐτόλμησαν καὶ νὰ γράψωσι καὶ νὰ πράξωσιν. Ἄν ὅμως, ὑπερασπίζων τὰ ἀνθρώπινα δίκαια καὶ τὴν ἀκαταμάχητον ἀλήθειαν, συνεργήσω νὰ ἐλευθερώσω ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν καὶ τοὺς σπασμοὺς τοῦ θανάτου ἓν μόνον δυστυχὲς σφάγιον τῆς τυρανίας, ἢ τῆς ἐπίσης ὀλεθρίου ἀμαθίας, αἱ εὐλογίαι καὶ τὰ δάκρυα τῆς ὑπερβολικῆς χαρᾶς ἐνὸς μόνου ἀθώου θέλουν εἶσθαι ἡ παρηγορία μου, καὶ ἂν ὅλος ὁ κόσμος ἐμελλε νὰ μὲ καταφρονήσῃ¹.

1. « Μετριοφρονεῖ παραπολὺ ὁ Βεκκαρίας. Ἐγὼ δὲν γνωρίζω ἕνός ἢ χώραν, ὅπου ἐτέλεθησαν κινήσεις πρὸ τοῦ Βεκκαρίου νὰ γράψῃ εἰς βοήθειαν τῶν κρινομένων ἀπὸ τὰς προλήψεις καὶ τὴν σκληρότητα τῶν δικαστηρίων. Οὐδ' εἰς αὐτὴν τὴν Ἀγγλίαν ἔγραψεν ἀκόμη τις περὶ τούτου, ἂν καὶ τὰ δικαστήριά της κρίνωσι δικαιότερα τῶν ἄλλων. » Σημ. τοῦ BRISNOT DE WABVILLH. *

* Ὅταν ἔλεγε ταῦτα ὁ Βρισσότος, δὲν ἔσαν ἀκόμη γνωστὰ τοῦ περιφήμου Βενθάμου τὰ συγγράμματα. Ἐπισημ. τοῦ Μεταφραστοῦ.

§. II.

ΑΡΧΗ ΤΩΝ ΠΟΙΝΩΝ, ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΝ ΤΟΥ ΚΟΛΑΖΕΙΝ.

Καμμίαν ωφέλειαν μόνιμον δέν δύναται νά προξενήσῃ ἡ πολιτική ἠθική, ὅταν δέν ἐπιστηρίζεται εἰς τὰ ἀνεξάλειπτα τοῦ ἀνθρώπου αἰσθήματα. Ὅσοι νόμοι μακρύνονται ἀπ' αὐτά, θέλουν ἐξ ἀνάγκης ἀπαντήπειν ἐμπόδια, τὰ ὁποῖα τέλος πάντων νικῶν καὶ ἀνατρέπουν τοὺς νόμους, καθὼς ἡ δύναμις ἐνός τινος σώματος, ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ᾖ, ὅταν ἀδικόπως ἐνεργῇ, νικᾷ πᾶσιν βίαιαν ἐξωτερικὴν κίνησιν. Πρέπει λοιπὸν νά ἐξετάσωμεν τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, διὰ νά εὔρωμεν τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς καὶ τοὺς κανόνας τοῦ δικαίου, τὸ ὁποῖον ἔχει ὁ Ἴγερμων νά κολλάζῃ τὰ ἀδικήματα.

Κάνει δέν ἔδωκε χάρισμα μέρος τῆς ἐλευθερίας του διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον. Τοῦτο τὸ ἀνυπόστατον ὄν δέν εὔρισκεται παρὰ εἰς τὰς μυθιστορίας. Ἰπιθυμεῖ πᾶς ἕνας, ἂν ᾗτο δυνατόν¹, νά μένῃ ἐλεύθερος ἀπὸ τὰς συνθήκας,

1. « Ἐκατηγόρησαν τὸν Περικλῆα ὡς ὀριστικῶς βεβαιούντα, ὅτι ἐπιθυμεῖ πᾶς ἕνας, ἂν ᾗτο δυνατόν, νά μένῃ ἐλεύθερος ἀπὸ τὰς συνθήκας κ. τ. λ. » τὸν ἔκατηγόρησαν ὁμοῦς ἀδίκως. Ὁ συγγραφεὺς ἐξεύρει καλῶς, ὅτι τοιαύτη ἐπιθυμία ἤθελ' εἶσθαι ἀδυνατὸν ἐπιθυμία, καὶ τὸ ἐφάνερωσε διὰ τῆς ἐξαιρέσεως, ἂν ᾗτο δυνατόν. (1) λόγος δὲν εἶναι περὶ φρονήμου ἀνδρός, οὐδὲ περὶ τῆς στιγμῆς ἐκείνης τοῦ καιροῦ, ὅτε ἀναλογιζόμενος τὴν προξενουμένην εἰς αὐτὸν ὠφέλειαν ἢ βλάβην ἀπὸ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, τὴν παραβάλλει μὲ τὴν ὁποῖαν εἶχε πρὸ τῆς κοινωνίας

εις τὰς ὁποίας ζητεῖ νὰ ὑποβάλη τοὺς ἄλλους. Πᾶς ἓνας θέλει νὰ ᾔηται αὐτὸς τὸ κέντρον ὅλης τῆς ὑδρογείου σφαίρας.

Τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὁ πληθυσμὸς, ἂν καὶ βραδύς καταρχὰς, ἦτο μ' ὅλον τοῦτο ἀσυγκρίτως σφοδρότερος παρὰ ὅσα μέσα ἐπρόσφερον ἡ ἄγονος καὶ ἀκαλλιέργητος φύσις, διὰ νὰ πληρώσῃ τὰς καθημερινὰς ἀλληλομάχους τῶν ἀνθρώπων χρείας· ὅθεν ἠνάγκασε τοὺς πρώτους ἀγρίους ἀνθρώπους νὰ ἐνωθῶσιν. Λί πρωταὶ ἐνώσεις ἐγέννησαν ἐξ ἀνάγκης ἄλλας, διὰ ν' ἀντιστέκωσι τὰς πρώτας· καὶ τοιοῦτοτρόπως ἡ κατάστασις τοῦ πολέμου ἐπέρασεν ἀπὸ τοὺς κατὰ μέρος ἀνθρώπους εἰς ὁλόκληρα ἔθνη.

Οἱ νόμοι εἶναι συνθῆκαι, διὰ τῶν ὁποίων ἄνθρωποι ἐλεύθεροι καὶ χωρισμένοι ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον, ἐνώθησαν εἰς μίαν πολιτικὴν κοινωνίαν, μὴν ὑποφέροντες πλέον νὰ

ἀπεριόριστον ἐλευθερίαν· ἀλλὰ περὶ σκοτισμένου ἀπὸ πάθη ἀνθρώπου, ἔστις, καὶ μετὰ τὴν συγκατάθεσιν νὰ θυσιάτῃ μέρος τῆς ἐλευθερίας του, θέλει ὅμως ἀκόμη νὰ τὴν ἔχῃ καὶ νὰ τὴν ἐνεργῇ ὁλόκληρον. Ὁ λόγος εἶναι περὶ τῆς κρυμμένης ἱπάντοτε εἰς τὴν ἀνθρώπινον ψυχὴν ἐπιθυμίας, καὶ περὶ τοῦ ὁποίου τρέφομεν ὅλοι πόθου τῆς θυσιασμένης ἡμεῶν μερίδος τῆς ἐλευθερίας, μ' ἔλον ὅτι ὠφελούμεθα ἀπὸ ταιαύτην θυσίαν. Ὁ Βενκαρίας ἐμολογεῖ εἰς πολλὰ μέρη τοῦ συγγράμματός, ὅτι ἂν ὁ νόμος δὲν ὑποχρεώσῃ τὸν μερικὸν πολίτην, καὶ νεῖς ἀπὸ τοὺς λοιποὺς πολίτας δὲν θέλει ὑποχρεωθῆν εἰς αὐτὸν, καὶ ἀκολούθως ὁ μερικὸς αὗτος πολίτης μέλλει πλέον νὰ ζημιωθῇ παρὰ νὰ καρδησῇ. Εἶναι ὅμως ἀληθές, ὅτι πᾶς εἷας μερικῶς εἰς τὴν ἴσραν τοῦ πάθους, ἢ καὶ πᾶσαν ἴσραν, αἰσθάνεται τὴν ὄρεξιν, ἀμυδρὰν ἴσως καὶ συνεχῶς πολεμουμένην, ὄρεξιν ὅμως ν' ἀπελυθῇ ἀπὸ τὰς συνθήκας, μὲ τῆς ἑποίτης θέλει τοὺς ἄλλους δεμένους. « Σημ. τοῦ Μορκελίου

ζῶσιν εἰς ἀκατάπαυστον πολέμου κατάστασιν, μηδὲ νὰ ἔχωσι τοιαύτην ἐλευθερίαν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν οὐδεμίαν ὠφέλειαν ἐπρόσμεναν, ἐπειδὴ δὲν ἦσαν βέβαιοι νὰ τὴν φυλάξωσιν. Ἔδωκε λοιπὸν καθεὶς ἀπ' αὐτοὺς μέρος τῆς ἰδίας ἐλευθερίας, μὲ σκοπὸν νὰ φυλάξῃ τὸ ἐπίλοιπον μὲ ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν· καὶ τὸ κεφάλαιον ὅλων τῶν μερίδων τῆς δοθείσης ἐλευθερίας διὰ τὸ συμφέρον ἐκάστου ἀποτελεῖ τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἔθνους. Ὁ ἡγεμὼν εἶναι ὁ νόμιμος φύλαξ καὶ οἰκονόμος τούτων τῶν μερίδων. Δὲν ἦτο ὅμως ἱκανὸν νὰ ἐγχειρίσῃ τὴν παρακαταθήκην ταύτην εἰς τὸν ἡγεμόνα, ἂν δὲν τὴν ἐφύλασσαν καὶ ἀπὸ τοὺς σφετερισμοὺς τῶν κατὰ μέρος ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι προσπαθοῦν πάντοτε νὰ σύρῃσιν ἀπὸ τὴν παρακαταθήκην ὄχι μόνον τὴν ἰδίαν, ἀλλὰ νὰ σφετερισθῶσι καὶ τὴν ἀλλοτρίαν μερίδα. Ἀνάγκη λοιπὸν ἦτο νὰ διορισθῶσιν ἀφορμαὶ αἰσθηταί, ἱκαναὶ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν τυραννικὴν κχθενὸς ψυχὴν νὰ μὴ καταβυθίσῃ καὶ πάλιν εἰς τὸ ἀρχαῖον χάος τοὺς νόμους τῆς πολιτικῆς κοινωνίας· αἱ αἰσθηταὶ αὗται ἀφορμαὶ εἶναι αἱ διορισθεῖσαι ποιναὶ εἰς τοὺς παραβάτας τῶν νόμων. Τὰς ὀνομάζω **Διορισθεῖσας ἀφορμας**, διότι ὁ χυδαῖος λαὸς, καθὼς ἡ πεῖρα τὸ ἔδειξε, δὲν ἀκολουθεῖ σταθεροὺς κανόνας διαγωγῆς, ἀλλὰ κλίνει πάντοτε εἰς τὴν γενικὴν ἐκείνην διάλυσιν (ἢ ὁποῖα δυναστεύει ἐξίσου εἰς τὸ ἠθικόν, καθὼς καὶ εἰς τὸ φυσικὸν σύμπαν), ἂν αἱ νόμοι δὲν διορίσωσιν ἀφορμας τοιαύτας, ὅποῖαι νὰ πλήττωσιν ἀμέσως τὰς αἰσθήσεις, καὶ νὰ παρουσιάζωνται συνεχῶς εἰς τὸν νοῦν, διὰ νὰ ἐμποδίσωσι τοὺς ἰσχυροὺς τύπους τῶν μερί-

κῶν παθῶν, ὅσα μάχονται τὸ κοινὸν συμφέρον. Οὔτε τῶν ῥητόρων ἢ εὐγλωττία, οὔτε αὐταὶ αἱ ὑφίστανται τῆς Ὀρησκείας ἀλήθειαι ἀρκοῦν νὰ χαλινώσωσιν εἰς πολὺν καιρὸν τὰ πάθη, ἐρεθιζόμενα ἀπὸ τὰς σφοδρὰς προβολὰς τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων.

Ἄν ἡ ἀνάγκη λοιπὸν ἐβίασε τοὺς ἀνθρώπους νὰ δώσῃ καθεὶς μέρος τῆς ἰδίας ἐλευθερίας, φανερὸν ὅτι δὲν ἔβαλε κἀνεὶς εἰς τὴν κοινήν παρακαταθήκην πλὴν τὴν ὅσον δυνατὸν ἐλαχίστην μερίδα τῆς ἐλευθερίας του, ἤγουν τόσην μόνον, ὅση ἦτον ἱκανὴ νὰ ὑποχρεώσῃ τοὺς ἄλλους νὰ τὸν ὑπερασπίζωσιν. Ἀπὸ τῶν ἐλαχίστων τούτων μερίδων τὴν συνάθροισιν γεννᾶται τὸ δίκαιον τοῦ κολάζειν. Πᾶν τὸ περιπλέον εἶναι κατὰ χρεῖς, καὶ ὄχι δικαιοσύνη εἶναι ἔργον συνηθείας, ἀλλ' ὄχι δίκαιον¹. Ὅσαι ποι-

1. Σημείωσαι ὅτι ἡ λέξις Δίκαιον δὲν ἀντιφάσκει εἰς τὴν λέξιν Δύναμις. Τὸ δίκαιον εἶναι προσδιορισμὸς τῆς δυνάμεως, ἤγουν περιορίζει τὴν δύναμιν τῶν κατὰ μέρος ἀνθρώπων διὰ τῶν πλειοτέρων τὴν ὠφέλειαν. Δικαιοσύνην ὀνομάζω τὸν ἀναγκαῖον δεσμὸν, διὰ τοῦ ἑαυτοῦ ἐνόησαν τὰ μερικὰ συμφέροντα εἰς ἓν τὸ κοινὸν συμφέρον, καὶ χωρὶς τοῦ ἑαυτοῦ ἠθέλων διαλυθῆν καὶ ἐπιστρέψειν πάλιν εἰς τὴν ἀρχαίαν τῆς ἀκοινωνησίας κατάστασιν. Εἰς τὴν λέξιν Δικαιοσύνη πρόσεχε μὴ προσάψῃς ἐνόησαν δυνάμεως τινὸς φυσικῆς, ἢ πράγματος τινὸς ὑπαρκτοῦ. Ἡ δικαιοσύνη δὲν εἶναι πλὴν ἀπλοῦς τρόπος τοῦ νοεῖν τῶν ἀνθρώπων, ὅστις συνεργεῖ ἀπείρως εἰς τὴν εὐδαιμονίαν ἐκάστου. Οὐδὲ λαλῶ ἰδίῳ περὶ τῆς θείας δικαιοσύνης, ἢ ὅποια ἀναφέρεται ἀμέσως εἰς τὰς ποινὰς καὶ τὰς ἀμοιβὰς τῆς μελλούσης ζωῆς. Σημ. τοῦ ΒΗΚΚΛΗΡΙΟΥ. *

* « Ἡ σημείωσις τοῦ Βηκκλήριου δὲν εἶναι σαφής· καὶ τούτο δὲν εἶναι παράδοξον· διότι ἐπάρθη ἀπὸ τὴν μεταφυσικὴν θεωρίαν τῶν ῥωμαϊκῶν νόμων. » Ἐπισημ. τοῦ BRISSEOT DE VILLANVILLE.

ναί δὲν εἶναι ἀναγκαῖα· εἰς φύλαξιν τῆς παρακαταθή-
κης τῆς κοινῆς σωτηρίας, εἶναι φύσει ἄδικοι. Τόσον
δικαιότερα θέλουσιν εἶσθαι καὶ ποινὰ, ὅσον ἰερωτέρα καὶ
πλέον ἀβίαστος γίνεται τῶν πολιτῶν ἢ ἀσφάλεια, καὶ
ὅσον πλειοτέραν ἐλευθερίαν προξενεῖ εἰς τοὺς ὑπηκόους ὁ
ἰγερμῶν.

§ III.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΡΟΕΙΡΗΜΕΝΩΝ ΑΡΧΩΝ.

Τὸ πρῶτον συμπέρασμα τῶν προειρημένων ἀρχῶν
εἶναι, ὅτι μόνον οἱ νόμοι δύνανται νὰ διορίσωσι τὰς ποι-
νὰς τῶν ἀδικημάτων, καὶ εἰς μόνον τὸν νομοθέτην ἀνήκει
τὸ δίκαιον τοῦτο, ἐπειδὴ αὐτὸς παραστένει ὅλην τὴν πο-
λιτικὴν κοινωνίαν ἐνωμένην διὰ τοῦ πολιτικοῦ συναλλάγ-
ματος. Κάνει δὲ λοιπὸν ἄρχων, θεωρούμενος καὶ αὐτὸς
ὡς μέλος τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, δὲν δύναται δικαίως
νὰ καλέσῃ ἄλλο μέλος τῆς πολιτικῆς κοινωνίας μὲ ποι-
νὰς, τὰς ὁποίας οἱ νόμοι δὲν ἐδιόρισαν· καὶ ἐπειδὴ πᾶσα
ποινὴ, ἀφοῦ περᾶσῃ τὰ θεμέλια ἀπὸ τοὺς νόμους ὄρια,
γίνεται προσθήκη ποινῆς εἰς ποινὴν, ἀκολουθεῖ προσέτι, ὅτι
δὲν εἶναι συγχωρημένον εἰς τὸν ἄρχοντα, δι' ὅποιανδήποτε
πρόφασιν ζήλου, ἢ κοινοῦ συμφέροντος, νὰ αὐξήσῃ τὴν
ποινὴν τοῦ ἁμαρτάνοντος πλέον τῆς διωρισμένης ἀπὸ
τοὺς νόμους ποινῆς.

Τὸ δεύτερον συμπέρασμα εἶναι, ὅτι εἰς τὸν ἰγερμόνα,
ἐπειδὴ παραστένει τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, δὲν εἶναι
συγχωρημένον νὰ δίδῃ πλὴν γενικοῦς νόμους, ἧγουν τοιού-
τους, ὅποιοι νὰ ὑποχρεώσωσιν ὅλα τὰ μέλη, ἀλλ' ὄχι καὶ νὰ

κρίνη, ἂν ὁ δεῖνα (παραδείγματος χάριν) ἠθέτησε τὸ πολιτικὸν συνάλλαγμα· διότι τοιοῦτοτρόπως τὸ ἔθνος διχοτομεῖται εἰς δύο μέρη, τὸ ἐν παραστενόμενον ἀπὸ τὸν Ἡγεμόνα, ὅστις βεβαιώνει τὴν ἀθέτησιν τοῦ συναλλάγματος, καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ τὸν ἐγκαλούμενον, ὅστις τὴν ἀρνεῖται¹. Ἀνάγκη λοιπὸν εἶναι νὰ κρίνη τρίτος τις περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ πράγματος. Καὶ ἀπὸ τοῦτο γεννᾶται χρεία ἄρχοντος ἢ κριτοῦ τινὸς, τοῦ ὁποίου αἱ κρίσεις πρέπει νὰ ἦναι χωρὶς ἔκκλητον, καὶ νὰ περιέχῃσι ψιλὰς καταφάσεις ἢ ἀποφάσεις μερικῶν πράξεων².

Τὸ τρίτον συμπέρασμα εἶναι, ὅτι καὶ ἂν ἀπεδείχνετο, ὅτι ἡ σκληρότης τῶν ποινῶν δὲν ἐναντιοῦται μὲν ἀμέσως

1. « Ὁ Ἡγεμὼν ἀποφασίζει γενικῶς, ὅτι εἰς τὴν δεῖνα περίστασιν ἡ δεῖνα πράξις ἀθετεῖ καὶ παραβαίνει τὸ πολιτικὸν συνάλλαγμα, ἀλλὰ δὲν ἐγκαλεῖ ὡς ἔνοχον τῆς τιαύτης ἀθετήσεως τὸν κρινόμενον. Καὶ ἐστὶν αὐτῇ ἡ κοινότης τὸν εἰσαγγέλη εἰς τὸ δικαστήριον, ἄλλο δὲν ζητεῖ παρὰ ἀπλὴν τοῦ πράγματος ἐξέτασιν. Ὁ κατήγορος εἶναι κυρίως ὁ βεβαιῶν, ὅτι ὁ δεῖνα ἔπραξε τὴν δεῖνα πράξιν. Ὁμολόγησε καὶ αὐτὸς ὁ Συγγραφεύς, ὅτι εἰς τὸν δικαστὴν ὁ κανὼν τοῦ δικαίου, καὶ τοῦ ἀδίκου περιορίζεται εἰς τὴν ἐξέτασιν μόνην, ἂν ὁ δεῖνα ἔπραξεν ἢ ὄχι πράξιν ἐναντίαν τῶν νόμων. Εἶπεν ὡσαύτως, ὅτι τὰ δικαστικὰ ψηφίσματα δὲν εἶναι πλὴν εἰδικαὶ προσαρμογαὶ γενικοῦ νόμου. Τρία λοιπὸν πράγματα ἔχομεν νὰ διακρίνωμεν ἐδῶ· τὸν νόμον, τὸν ὁποῖον ἐθήκεν ὁ Ἡγεμὼν, τὴν μερικτὴν πράξιν, τὴν ὁποῖαν ἐγκαλεῖ ὁ κατήγορος, καὶ τὴν προσαρμογὴν τοῦ νόμου, τὴν ὁποῖαν ὁ δικαστὴς κάμνει εἰς τὴν πράξιν, ἀφοῦ ἀποδειχθῇ ἀληθινῇ. Ὅθεν ὁ Ἡγεμὼν δὲν εἶναι ὁ ἀντίδικος τοῦ κατηγορουμένου· οὐδὲ τοῦτο εἶναι τὸ αἷτιον, διὰ τὸ ἔποικον δὲν πρέπει νὰ γίνεται κριτὴς τευ. » Σημ. τοῦ DIDAKTOS.

2. « Εἰς τὰς μοναρχίας, ὁ Ἡγεμὼν κατηγορεῖ τοὺς ἐγκαλουμένους καὶ τοὺς παραδίδει εἰς τὸν κριτὴν νὰ τοὺς κολάσῃ ἢ νὰ τοὺς ἀπολύσῃ.

εἰς τὸ κοινὸν συμφέρον, οὐδ' εἰς αὐτὸν τὸν σκοπὸν τοῦ ἐμπο-
δίζειν τὰ ἀδικήματα, εἶναι δὲ μόνον ἀνωφελῆς, ἀκουλου-
θεῖ καὶ ἐκ τούτου ὅτι εἶναι ἀδίκος, ἐναντία εἰς τὸ πολιτι-
κὸν συνάλλαγμα, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν φιλάνθρωπιαν καὶ τὸν
ὀρθὸν λόγον, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Ἱγερμὼν προκρίνει νὰ
ἐξουσιάζῃ ἀνθρώπους εὐδαίμονας παρὰ νὰ βόσκη ἀγέλην
ἀνδραπόδων, μεταξὺ τῶν ὁποίων κυκλοφορεῖ ἀδιαλείπτως
ἡ ἀνανδρὸς σκληρότης.

§ IV.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ.

Τὸ τέταρτον συμπέρασμα εἶναι, ὅτι, ἐπειδὴ ὁ δικα-
στής τῶν ἀδικημάτων δὲν εἶναι νομοθέτης, ἄρα οὐδὲ
συγχωρεῖται εἰς αὐτὸν νὰ ἐξηγῆ τοὺς περὶ τῶν ποινῶν
νόμους. Οἱ νόμοι δὲν ἐδόθησαν εἰς τοὺς δικαστὰς ἀπὸ
τοὺς προγόνους ἡμῶν ὡς πατρικὴ παράδοσις καὶ διαθήκη,
ἀναγκάζουσα εἰς ὑπακοὴν τοὺς μεταγενεστέρους· ἀλλὰ
δίδονται εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ζῶσαν καὶ παροῦσαν πολι-
τικὴν κοινωνίαν, ἢ ἀπὸ τὴν Ἱγερμόνα, ὅστις ἐπέχει τὸν
τόπον τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, ὡς νόμιμος φύλαξ τῆς
κοινῆς παρακαταθήκης, ἢ γουν τῆς ὁλοκλήρου κοινῆς θελή-
σεως. Δίδονται, ὅχι ὡς ἐνοχὴ παλαιᾶς τινὸς ὀρκω-

ἂν τοὺς ἐκρίνειν αὐτῆς, ἢ θελ' εἶσθαι κριτῆς καὶ κατήγορος ὁ αὐτός. Εἰς
τὰς αὐτὰς μοναρχίας, ὁ Ἱγερμὼν λαμβάνει πολλάκις τὰ δημευόμενα
ἂν ἐκρίνε καὶ τὰ βαρῆα ἐγκλήματα, ἢ θελ' εἶσθαι πάλιν κριτῆς καὶ κατή-
γορος ὁ αὐτός. » MONTESQUIEU, *Espr. des lois*, VI, 5.

οιας¹, ἡ ὁποία ἤθελ' εἶσθαι καὶ ἄκυρος, ἐπεὶδὴ ἐδέσμευε τὰς ἐτι ἀνυπάρκτους τῶν μεταγενεστέρων θελήσεις, καὶ παράνομος, ἐπεὶδὴ μετέβαλλε τὴν πολιτικὴν αὐτῶν κατάστασιν εἰς εὐτελῆ ἀγέλης ἀνδραπόδων κατάστασιν· ἀλλ' ὡς ἀποτελέσματα ἀλαλήτου, ἡ ῥητῆς παρούσης ὀρκωμοσίας, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν ὁμοθυμαδὸν πρὸς τὸν Ἡγεμόνα αἱ θελήσεις τῶν ζώντων ὑπηκόων· δίδονται ὡς ἀναγκαῖοι δεσμοὶ νὰ χαλινώνωσι καὶ νὰ κυβερνώσι τὸν ἐσωτερικὸν βρασμὸν τῶν μερικῶν συμφερόντων. Αὕτη εἶναι ἡ φυσικὴ καὶ ἀληθὴς κυριότης τῶν νόμων. Ποῖος λοιπὸν πρέπει νὰ ᾔηται ὁ νόμιμος ἐρμηνεὺς καὶ ἐξηγητὴς τῶν νόμων; ὁ Ἡγεμὼν, ἤγουν ὁ φύλαξ τῆς παρακαταθήκης τοῦ κοινοῦ παρόντος θελήματος, καὶ ὄχι ὁ δικαστὴς, τοῦ ὁποίου μόνον ἔργον εἶναι νὰ ἐξετάζη, ἂν ὁ δεῖνα (παραδείγματος χάριν) ἔπραξεν, ἢ ὄχι πράξιν ἐναντίαν τῶν νόμων.

1. Ὡς καθὲν μέλος μερικὸν εἶναι δεμένον μὲ τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, οὕτως ἡ πολιτικὴ κοινωνία εἶναι ἀμοιβαίως δεμένη μὲ καθὲν μέλος διὰ συναλλάγματος, τὸ ὁποῖον ὑποχρεώνει φυσικὰ καὶ τὰ δύο μέρη. Ἡ τοιαύτη ἐνοχὴ, ἀρχομένη ἀπὸ τὸν θρόνον, καὶ τελευτῶσα εἰς τοῦ πτωχοῦ τὴν καλύβην, δεσμεύει ἐπίσης τὸν μέγιστον, καθὼς τὸν ἐλάχιστον· καὶ ἄλλα δὲν σημαίνει, πλὴν ὅτι συμφέρει κοινῶς εἰς ὅλους νὰ φυλάσσωνται ἔσσι συνθήκαι εἶναι ὠφέλιμοι εἰς τοὺς πλειοτέρους. Ἡ λέξις ἐνοχὴ, ἡ ὁποία συνεχέστερον εὐρίσκεται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν παρ' εἰς κάμμίαν ἄλλην ἐπιστήμην, εἶναι συνοπτικὸν καὶ σύντομον σημεῖον συλλογισμοῦ, καὶ ἔχει ἀπλῆς ἐννοίας. Θέλεις τὴν εὐρεῖν σκοτεινὴν, ἂν ζητήσης νὰ προσάψης ἀπλῆν ἐνοίαν εἰς αὐτήν· ἀλλ' ἂν συνθέσης συλλογισμὸν, θέλεις τὴν καταλάβειν καὶ τὴν κάμειν καταληπτὴν εἰς τοὺς ἄλλους. Σημ. τοῦ Βελκκαρίου.

Εἰς καθὲν ἀδίκημα ὁ δικαστὴς χρεωστεῖ νὰ συνθέσῃ τέλειον ἓνα συλλογισμόν, τοῦ ὁποῖου ἢ μείζων πρέπει νὰ ᾖναι ὁ γενικὸς νόμος, ἢ ἐλάττων, ἢ πράξις αὐτὴ, σύμφωνος ἢ ἐναντία τοῦ νόμου, καὶ τὸ συμπέρασμα, ἢ ἀπόλυσις ἢ ἡ ποινὴ τοῦ ἐγκαλουμένου. Ἄν ὁ δικαστὴς αὐτογνωμόνως, ἢ ἀναγκαζόμενος ἀπὸ τὴν στρεβλότητα τῶν νόμων, θελήσῃ νὰ κάμῃ καὶ δεῦτερον συλλογισμόν, ἀνείγει τὴν εἴσοδον εἰς τὴν ἀδηλότητα.

Ἐπικινδυνώτερον ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ τὸ κοινὸν ἀξίωμα τοῦτο, ὅτι πρέπει νὰ ἐξετάζεται τὸ πνεῦμα τοῦ νόμου. Τοιουτοτρόπως ἀνατρέπεται, καὶ κατασπᾶται τὸ μόνον ἱκανὸν ἔμφραγμα νὰ κρατήσῃ τὸν χείμαρρον τῶν ὑπολήψεων. Ἐναργεστάτη μὲ φαίνεται αὕτη ἡ ἀλήθεια, ἂν καὶ παράδοξος εἰς τὴν κατάληψιν τῶν χυδαίων, τοὺς ὁποῖους ταρασσούν πλέον αἱ παροῦσαι μικραὶ ἀνωμαλίαι, παρὰ τὰ μακρυσμένα, ἀλλ' ἀλέθρια ἐπακολουθήματα σφαλερᾶς τινὸς ὑπολήψεως, ριζωμένης εἰς τὸ ἦθος. εἶναι συνδεμένα μίᾳ μὲ τὴν ἄλλην ὅλαι ἡμῶν αἱ γνώσεις καὶ ἔννοιαι· ὅσον εἶναι πολυπλοκώτερος ὁ δεσμός, διὰ τόσον πλειότερων ὁδῶν ἐρχόμεθα πρὸς αὐτάς, ἢ μακρυνόμεθα ἀπ' αὐτάς. Πᾶς ἓνας ἔχει τρόπον ἴδιον τοῦ θεωρεῖν καὶ τοῦ συλλογίζεσθαι τὰ πράγματα· καὶ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος τὰ θεωρεῖ διαφόρως κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ περιστάσεις. Τὸ πνεῦμα λοιπὸν τοῦ νόμου ἤθελε κρέμεσθαι ἀπὸ τὴν ὀρθὴν ἢ στρεβλὴν λογικὴν τοῦ δικαστοῦ, ἀπὸ τὴν εὐπεψίαν ἢ δυσπεψίαν τοῦ στομάχου του, ἀπὸ τὴν ὀρμητῶν τῶν παθῶν του, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἔχει σχέσεις πρὸς τὴν ἐγκαλοῦντα, ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἐγκαλουμένου, καὶ

ἀπὸ ὅλας τὰς ἐλαχίστας αἰτίας, αἱ ὁποῖαι μετασχηματίζουσι τὰ πράγματα εἰς τὴν ἄστατον ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο βλέπομεν μεταβαλλομένην πολλάκις τὴν τύχην τοῦ πολίτου, κατὰ τὰ διάφορα δικαστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα μεταβάλλει, καὶ θυσιαζομένους τοὺς δυστυχεῖς ἐγκαλουμένους εἰς τοὺς παραλογισμούς, ἢ εἰς τὸν βρασμὸν τῶν χυμῶν τοῦ δικαστοῦ, ὅστις νομίζει νόμιμον ἑρμηνείαν τοῦ νόμου τὸ ἀδιόριστον καὶ σφαλερὸν συμπέρασμα τοῦ συγκεχυμένου εἰρημῶ ἢλων ἐκείνων τῶν ἐννοιῶν, ὅσαι τοῦ ταράσσουν τὸν νοῦν. Διὰ τοῦτο βλέπομεν τὰ αὐτὰ ἀδικήματα εἰς τὸ αὐτὸ δικαστήριον κολαζόμενα διαφόρως κατὰ διαφόρους καιροὺς, διότι ἐξετάσθη, ὅχι ἡ σταθερὰ καὶ ἀσάλευτος τοῦ νόμου φωνή, ἀλλ' ἡ σφαλερὰ καὶ ἄστατος τῶν ἀνθρώπων ἐξήγησις.

Ὅσαι ἀταξίαι γεννῶνται ἀπὸ τὴν ἀκριβῆ φυλακὴν τοῦ γράμματος τοῦ νόμου, εἶναι τὸ οὐδὲν συγκρινόμεναι μετὰ τὰς ἀταξίας, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ τὴν ἐξήγησιν. Αἱ προσωριναὶ ὀλίγαι ἀταξίαι παρακινουῦν καὶ τὸν νομοθέτην νὰ διορθώσῃ τὰς λέξεις τοῦ νόμου, ἀπὸ τὰς ὁποίας προῆλθεν ἡ ἀσάφεια, καὶ ἐμποδίζουσι τοιοῦτοτρόπως τὴν ὀλέθριον ἐξουσίαν τοῦ συλλογίζεσθαι, ἀπὸ τὴν ὁποίαν γεννῶνται αἱ αὐτογνώμονες καὶ μισθῶται λογοτριβαὶ τῶν δικολόγων. Ὅταν φυλάσσεται τὸ γράμμα τοῦ νόμου, οὐδ' ἀφίνη εἰς τὸν δικαστὴν ἄλλο ἔργον παρὰ νὰ ἐξετάσῃ μόνον, ἂν αἱ πράξεις τῶν ἐγκαλουμένων πολιτῶν ᾖναι, ἢ δὲν ᾖναι σύμφωνοι μετὰ τὸν νόμον, ὅταν ὁ κανὼν τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου, κατὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ διευθύνωνται αἱ πράξεις τοῦ ἀμαθοῦς καθὼς καὶ τοῦ φιλο-

σόφου πολίτου, δὲν ὑπόκειται εἰς λογοτριβὰς καὶ φιλο-
 νεικίας, ἀλλ' ἐπιστηρίζεται εἰς μόνην τὴν ἐξέτασιν, ἂν
 ἐπράχθη ἢ ὄχι τὸ ἀδίκημα, τότε οἱ ὑπήκοοι δὲν ὑπό-
 κεινται εἰς τὴν μικρὰν τυραννίαν τῶν πολλῶν, τυραννίαν
 τόσον δεινοτέραν, ὅσον ὀλιγώτερον εἶναι τὸ διάστημα με-
 ταξὺ τῶν τυραννούντων καὶ τοῦ τυραννουμένου, τόσον
 ὀλεθριωτέραν, ὅσον ἀναγκάζει τὸν τυραννούμενον, νὰ προσ-
 δράμῃ εἰς τὴν τυραννίαν ἑνὸς μόνου, διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ
 ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν πολλῶν τυράννων, καὶ τόσον σκληρο-
 τέραν, καθόσον ἡ σκληρότης εἶναι ἀνάλογος μὲ τὰ ἐμπό-
 δια, καὶ ὄχι μὲ τὴν δύναμιν τῆς τυραννίας. Ὅταν οἱ
 νόμοι φυλάσσωνται κατὰ τὸ γράμμα, οἱ ἄνθρωποι ἐπι-
 τυχαίνουσι τὸν σκοπὸν, διὰ τὸν ὁποῖον ἐνώθησαν εἰς
 πολιτικὴν κοινωνίαν, ἡγοῦσι ἔχουσι τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἰδίας
 αὐτῶν ζωῆς, καὶ δύνανται νὰ κρίνωσι ἀκριβῶς τὰς ἀτο-
 πίας πάσης κακῆς πράξεως. Οὐδὲ πρέπει νὰ φοβῆται
 τις, μήπως οἱ πολῖται, λαμβάνοντες τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευ-
 θερίας καὶ τῆς ἀνυποταξίας, καταφρονήσωσι τοὺς ἄρ-
 χοντας καὶ τοὺς νόμους. Δὲν θέλουσι ἀπειθήσειν πλὴν
 εἰς μόνους τοὺς τολμῶντας νὰ ὀνομάζωσι ἀρετὴν τὴν
 δουλοπρεπῆ εἰς τὰς ἐμπαθεῖς καὶ φαντασιώδεις αὐτῶν
 ὑπολήψεις ὑποταγῆν. Τοιαύτας ἀληθείας γράφων δὲν θέλω
 βέβαια ἀρέσειν ἐκείνους, ὅσοι ἰδιοποιοῦνται ὡς δίκαιον νὰ
 τυραννῶσι τοὺς ὑποδεεστέρους, καθὼς αὐτοὶ τυραννοῦν-
 ται ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους, κ' ἤθελα κινδυνεύσειν πολὺ, ἂν
 οἱ τύραννοι κατεγίνοντο εἰς ἀνάγνωσιν βιβλίων¹.

ΑΠΟΠΑΗΡΩΜΑ ΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

« Δισχυρίζονται οί κρίνοντες τὸν Βεκκαρίαν, ὅτι μὲ τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἀναίρει τοὺς νόμους, ἐπειδὴ εἶπε καταρχάς, ὅτι « οἱ νόμοι δίδονται, ὄχι ὡς ἐνοχὴ παλαιᾶς τινος ἐρκομωσίας κ. τ. λ. » Ἐγὼ ἐναντίας κρίνω συμφώνως μὲ τὸν Βεκκαρίαν, ὅτι οἱ νόμοι δὲν ἔχουν ἄλλην βᾶσιν παρὰ τὴν ῥητὴν ἢ ὑπενοημένην θέλησιν τῶν ζώντων πολιτῶν. Ἐν τοῦτο δὲν ὑπεθεῖ, ἀκολουθεῖ, ὅτι, εἰάν τις πολιτικὴ κοινωνία θέτῃ καταρχάς νόμους βλαβερωτάτους εἰς τῶν πλείστων τὴν εὐδαιμονίαν, ἢ γουν νόμους τοιούτους, παραδείγματος χάριν, ὅποιοι νὰ δίδωσιν εἰς τὸν ἡγεμόνα ὑπέρμετρον δύναμιν, δὲν ἔχει πλέον ἐξουσίαν νὰ τοὺς ἀλλάξῃ, καὶ οὕτως ἡ τυραννία, ἀφοῦ μίαν φορὰν στερεωθῇ ἀπὸ τὰς πρώτας συνθήκας, μένει διαπαντὸς ἀκαταμάχητος. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο, ἂν καὶ μακρυσμένον εἰς τὸ φαινόμενον, συνέχεται ἕμως σφικτὰ μὲ τὴν ἀρχὴν, ὅθεν τὸ ἐσυχ.

« Οἱ καταστήσαντες τὰς πρώτας κοινωνίας ἐνόμισαν, ὅτι ἐπράβλεψαν ὅλας τὰς περιστάσεις, ὅλα τὰ ἐνδεχόμενα κακὰ, καὶ ἀκολουθίως ἔθεσαν τοὺς καλλιτέρους δυνατούς νόμους. Ἀπὸ τὴν τόσον φυσικὴν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὑπόληψιν ταύτην κινούμενοι ἐκήρυξαν τοὺς νόμους των ἀμεταθέτους, καὶ ἀκολουθίως ἐμπόδισαν πᾶσαν ἐρευναν καὶ κρίσιν αὐτῶν. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς παλαιούς νομοθέτας ὥρισαν καὶ ποινὴν θανάτου εἰς τοὺς τολμῶντας νὰ προβάλλωσι τὴν παραμικρὰν μεταβολὴν τῶν νόμων. Ἰνωστὸν εἶναι τὸ ἱστορούμενον περὶ τοῦ Λυκούργου, τὸ ὁποῖον δείχνει τὴν κοινὴν ὅλων τῶν νομοθετῶν ὑπόληψιν. Ἐβρῆσε τοὺς Σπαρτιάτας νὰ μὴν ἀλλάξωσι κανένα του νόμου, ἕως νὰ ἐπιστρέψῃ ἀπὸ τοὺς Δελφούς· καὶ ἐξορίσθη ἐκουσίως ἀπὸ τὴν πατρίδα, διὰ νὰ ἀνάγκασῃ τοὺς συμπλίτας εἰς τὴν φυλακὴν τῶν νόμων του. Ἄλλοῦ πάλιν, ἕστις ἤθελε νὰ προβάλλῃ μεταβολὴν νόμου, ἐχρεώσθη νὰ τὴν προβάλλῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν πολιτῶν, ἔχων μὲ βράχον τυλιγμένον τὸν λαιμὸν, διὰ νὰ πνίγεται, ἂν ἡ ἐκκλησία ἀπεψήφισε τὸ πρόβλημά του.

« Ὅλοι τῶν μοναστικῶν ταγμάτων οἱ ἀρχηγοὶ ἐδειξαν τὴν αὐτὴν μανίαν, νὰ κρίνωσι τοὺς νόμους των ἀμεταθέτους. Ὅχι μόνον τὸ γράμμα, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τῶν ἡγεμονικῶν διαταγῶν, εἰς ὅλα τὰ πολιτισμένα ἔθνη, εἶναι ὀρίζομεν καὶ γνωστοποιούμεν διὰ τῆς παραύσης αἰδίου καὶ ἀμετακινήτου διαταγῆς κ. τ. λ. Καὶ τοῦτο

ἀναμφιβόλως εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἐμπόδια τῆς διορθώσεως τῶν νόμων εἰς ἕλας τὰς πολιτικὰς κοινωνίας· ἀλλὰ τὸ ἐμπόδιον τοῦτο γεννᾶται καὶ ἰσχυροποιεῖται ἀπὸ γνώμην ἐναντίαν τῆς ἑκείνης δικαιολογῆς γνώμης τοῦ Βεκκαρίου.

« Διὰ τί οἱ νομοθέται κρίνουν, καὶ ἀναγκάζουν τοὺς ἄλλους νὰ κρίνωσιν ἀμεταθέτως τοὺς νόμους τῶν; Πιθανόν, διότι πιστεύουν, ὅτι ἡ παροῦσά των θελήσις, κυρωμένη ἀπὸ τὴν παρεῦσιν συγκατάθεσιν τῶν ζώντων πολιτῶν, δεσμεύει διαπάντα καὶ τοὺς γεννητέους καὶ τοὺς μέλλοντας νὰ γεννηθῶσι πολίτας. Ἐὰν τὰ πρὸ πολλῶν ἐκατηνταετηρίδων συμφωνηθέντα ἐδέσμευκν καὶ τῶν ἀκόμη ἀγεννήτων πολιτῶν τὰς θελήσεις, φανερὸν, ὅτι ἡ παραμικρὰ ἐρευνα τινὸς νόμου ἔπρεπε νὰ κρίνεται ἀδίκημα ἄξιον αὐστηροτάτης κολάσεως· διότι συγχωρεῖται νὰ ὑποθέσωμεν (καὶ ἡ ὑπόθεσις ἐγένεν ἔργον πολλάκις, ἂν καὶ τὴν ὥραν ταύτην δὲν ἔχω εἰς τὴν μνήμην μου τὰ παραδείγματα), ὅτι εἰς τὴν θέσιν τῶν πρώτων νόμων ἐσυμφωνήθη καὶ θανατικὴ ποινὴ κατὰ τοῦ, ἕστις πολυμήση νὰ ἐρευνῆσῃ ὅποιονδήποτε κἀνέναν νόμον· καὶ ἡ κόλασις ἔθελ' εἶσθαι δικαία, ἂν αἱ θελήσεις τῶν πρώτων πολιτῶν, κατ' αὐτὴν τῆς κοινωνίας τὴν πρώτην μόρφωσιν, ἴσχυαν νὰ ὑποχρεώσωσιν ἕλους τοὺς ἀπογόνους τῶν ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.

« Αὐτὸς τοῦ Βεκκαρίου ὁ κριτικὸς, πρὸς τὸν ἐποῖον ἀποκρίνομαι, ὁμολογεῖ, ὅτι ὁ νόμος, ἀφοῦ μίαν φοράν κυρωθῆ, δὲν ὑποχρεώνει τοὺς γεννητέους, ἢ μέλλοντας νὰ γεννηθῶσι πολίτας, πλὴν ἕως οὗ νὰ καταργηθῆ ἀπὸ νόμον ἄλλον, ὁμοίως κυρωμένον μὲ τοὺς αὐτοὺς τύπους. Ὁμολογεῖ λοιπὸν, ὅτι οἱ ζῶντες πολῖται ἔχουν τὴν ἐξουσίαν νὰ καταργήσωσι νόμον παλαιόν, θέτοντες νέον ἄλλον ἀντ' αὐτοῦ. Τὸν ἐρωτῶ, ἰ Πῶς ἔχουν νὰ κἀρωσιν οἱ ζῶντες οὗτοι πολῖται, διὰ νὰ καταργήσωσι τὸν νόμον; Χρεωστοῦν νὰ συναθροισθῶσι, νὰ ἐρευνήσωσι τοῦ νόμου τὰ ἄτοπα, νὰ τὰ παραστήσωσιν εἰς τὸν ἡγεμόνα, νὰ πρὸσκληθῶσιν. Ἀλλ', ἰ ἔάν ἡ συνάθροισις, ἡ ἐρευνα, ἡ παράστασις καὶ ἡ πρὸσκλησις ἦναι ἐμπόδια; . . . » Σημ. ἀνέκδ. τοῦ Μοκκλιπτ.

§. V.

ΑΣΑΦΕΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ.

Ἄν ἡ ἐξουσία τοῦ ἐρμηνεύειν τοὺς νόμους ἦται κακόν,

δὲν εἶναι μικρότερον κακὸν καὶ ἡ ἀσέφεια τῶν νόμων, ἐπειδὴ μᾶς ἀναγκάζει νὰ προπράμωμεν εἰς τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν. Τόσον δεινότερον θέλ' εἶσθαι τὸ κακὸν, ὅσον πλέον ἄγνωστος εἶναι εἰς τὴν πολλοῦς ἢ γλῶσσα εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι γραμμένοι οἱ νόμοι. Ἡ ξένη γλῶσσα, περιορίζουσα εἰς ὀλίγους τινὰς τὴν εἶδησιν τῶν νόμων, ἢ ὁποία ἔπρεπε νὰ ᾖ κοινή εἰς ὅλους, ἀναγκάζει τὸν λαὸν νὰ κρέμεται ἀπὸ τὴν θέλησιν τῶν ὀλίγων, ἐπειδὴ δὲν δύναται νὰ κρίνῃ ἑαυτοῦ ποίαν ἔκθεσιν θέλει λάβειν ἢ περὶ τῆς ζωῆς, ἢ τῆς ἐλευθερίας του κρίσις.

Ὅσον εἶναι πλειότεροι οἱ ἀναγινώσκοντες καὶ νοοῦντες τοὺς νόμους τόσο σπανιότερα θέλουν εἶσθαι τὰ ἀδικήματα. διότι ἡ ἄγνοια καὶ ἡ ἀδελότης τῶν ποινῶν βοηθοῦν ἀναμφιβόλως τῶν κατῶν τὴν εὐγλωττίαν, καὶ παρακινοῦν εὐκολώτερα τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν παράθεσιν τῶν νόμων, ἢ Τί πρέπει νὰ στοχασθῶμεν περὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅταν συλλογισθῶμεν τὸ παλαιὸν ἔθος τῆς φωτισμένης Εὐρώπης νὰ κυβερνᾶται ἀπὸ νόμους γεγραμμένους εἰς ξένην γλῶσσαν;

Ἀπὸ τοὺς τελευταίους τούτους στοχασμοὺς συμπεριλαμβάνεται, ὅτι χωρὶς τὴν τέχνην τοῦ γράφειν, οὐδεμίαν συνάθεσιν ἀνθρώπων θέλει ποτὲ λάβειν σχῆμα σταθερὸν πολιτικῆς κυβερνήσεως, ἢ γυν σύστημα τοιοῦτον, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ δύναμις νὰ ᾖ ἀποτέλεσμα τοῦ ὅλου, καὶ ὄχι τινῶν μερῶν, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ νόμοι νὰ μὴ διαφθείρωνται ἀπὸ τὰ κατὰ μέρος συμφέροντα, μηδὲ νὰ μεταβάλλωνται πάρεξ ἀπὸ τὴν κοινήν θέλησιν. Ἡ πεῖρα καὶ ὁ λόγος ἔδειξαν, ὅτι αἱ ἀνθρώπινοι παραδόσεις, ὅσον μακρύνονται

ἀπὸ τὴν πηγὴν, τόσον ὀλιγώτερον βέβαιαι καὶ πιθαναὶ γίνονται. Ἐπὶ πῶς εἶναι λοιπὸν δυνατόν νὰ ἀντισταθῶσιν οἱ νόμοι εἰς τὴν ἀκαταμάχητον δύναμιν τοῦ χρόνου καὶ τῶν παθῶν, ἂν οἱ νομοθέται δὲν ἀφήσωσιν ἔγγραφον καὶ ἀνεξάλειπτον σημεῖον τοῦ πολιτικοῦ συναλλάγματος;

Φαίνεται προσέτι ἐκ τούτου, πόσον ὠφέλιμος ἐχρημάτισεν ἡ τυπογραφία, διὰ τῆς ὁποίας ὅλα τὰ μέλη τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, καὶ ὄχι ὀλίγοι τινές, γίνονται φύλακες τῆς παρακαταθήκης τῶν νόμων, καὶ πόσον αὐτὴ διεσκέδασε τὸ σκοτεινὸν ἐκεῖνο πνεῦμα τῆς ἀπάτης καὶ τῆς βλαδιουργίας, μὲ τὸ φῶς τῶν ἐπιστημῶν, τὰς ὁποίας καταφρονοῦν εἰς τὸ φαινόμενον, ἀλλὰ φοβοῦνται ἀληθῶς οἱ ὄπαδοι τοῦ σκότους. Ἡ τυπογραφία ἐμετρίασεν εἰς τὴν Εὐρώπῃ τὴν σκληρότητα τῶν ἀδικημάτων, διὰ τὰ ὁποῖα ἐστέναζαν οἱ πρόγονοί μας, τυραννοῦντες καὶ τυραννούμενοι ἀμοιβαίως. Ὅστις παραβάλη τὴν ἱστορίαν τοῦ παρόντος αἰῶνος μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν προτέρων δύο ἢ τριῶν ἑκατονταετηρίδων, θέλει μάθῃν πῶς ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς τρυφῆς καὶ τῆς πολυτελείας ἐγεννήθησαν αἱ γλυκύταται τῆς φιλάνθρωπίας, τῆς εὐπαιτίας καὶ τῆς ἀνοχῆς τῶν ἀνθρωπίνων πταισμάτων ἀρεταί. Θέλει ἰδεῖν ποῖοι ἦσαν οἱ καρποὶ τῆς παλαιᾶς ἐκείνης τῶν προγόνων μας ἀπλότητος καὶ ἀκακίας, καθὼς ἀλόγως τινές τὴν ὀνομάζουσι. Εἰς ἐκείνους τοὺς ἀθλοῦς καιροὺς, καὶ ὄχι εἰς τὸν παρόντα φωτισμένον αἰῶνα, τὸν ὁποῖον ἀδίκως ὀνομάζουσι διεφθαρμένον, ἐστέναζεν ἡ ἀνθρωπότης ὑποκάτω τοῦ ζυγοῦ τῆς ἀδυσωπήτου δεισιδαιμονίας· εἰς ἐκείνους, ἢ φιλαργυρία καὶ φιλοδοξία ὀλίγων τινῶν ἔβαπταν εἰς τὸ

ἀνθρώπινον αἷμα, καὶ τοῦ χρυσοῦ τὰ κιβώτια, καὶ τῶν Ἡ γερόνων τοὺς ὄρους· εἰς ἐκείνους συνέβαιναν αἱ κρυφαὶ προδοσίαι, οἱ δημόσιοι φόνοι, ἐτυράννου οἱ εὐγενεῖς τὸν χυδαῖον λαόν, καὶ οἱ ὑπηρέται τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἔβαπταν εἰς τὸ αἷμα τὰς χεῖρας, μὲ τὰς ὁποίας καθημέραν ἐκράτουν τὸν θεὸν τῆς πραότητος.

§. VI.

ΠΕΡΙ ΦΥΛΑΚΩΣΕΩΣ.

Σφάλμα ὄχι ὀλίγωτερον κοινόν, καὶ ἐναντίον εἰς τὸ τέλος τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, ἦγουν εἰς τὴν προσωπικὴν ἐκάστου ἀσφάλειαν, εἶναι νὰ ἔχη τὴν ἐξουσίαν ὁ δικαστῆς νὰ φυλακόνῃ τὸν πολίτην, νὰ ἀφαιρῇ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐχθροῦ διὰ προφάσεις οὐτιδανὰς, καὶ ν' ἀφίνη τὸν φίλον του ἀζήμιον, καὶ ἂν ἦσαν ἰσχυρότερα τὰ σημεῖα τοῦ ἀδικήματός του. Τῆς φυλακῆς ἢ ποινῆ (ἀνόμοιος παντάπασι μὲ τὰς ἄλλας ποινὰς) ἐπιβάλλεται ἐξανάγκης πρὶν φανερωθῇ τὸ ἀδίκημα. Ἀλλ' ὁ εἰδικὸς οὗτος χαρακτήρ δὲν τῆς ἀφαιρεῖ τὸν ἄλλον οὐσιώδη χαρακτήρα, ἦγουν ὅτι μόνος ὁ νόμος πρέπει νὰ διορίζῃ τὰς περιστάσεις, εἰς τὰς ὁποίας ὁ πολίτης εἶναι ποινῆς ἄξιος. Ὁ νόμος λοιπὸν πρέπει νὰ διορίζῃ καὶ τὰ σημεῖα τοῦ ἀδικήματος, ὅσα ἀπαιτοῦν τὴν φυλάκωσιν τοῦ ὑπευθύνου, καὶ τὸν ὑποβάλλουν εἰς ἐξέτασιν καὶ ποινήν. Ἡ κοινὴ φήμη, ἡ φυγὴ, ἡ πρὸ τῆς κρίσεως ὁμολογία τοῦ ἐγκαλουμένου, ἡ ἐξαγόρευσις ἐνὸς ἀπὸ τοὺς συναιτέλους του, αἱ προλαβοῦσαι πρὸς τὸν ἀδικηθέντα ἀπειλαί, καὶ